

Trencaclosques al Matarranya
El grup valencià de música tradicional actua davant de públics diversos a Massalió, Queretes i Calaceit.

Lliterans de l'any
Més de 400 persones van assistir al lliurament dels Premis als Personatges Llitera 2009.

II Fira a Massalió
La música i la cultura aragoneses van estar presents a aquesta vila amb un nombre creixent d'assistents.

TEMPS DE FRANJA

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

2,30 €

Any 10 • núm. 87 • La Franja, juny de 2009

Llei de llengües ja!

FERRAN VALLDÓ

Manifestació del 16 de maig a Saragossa per la Llei de llengües

EDITA:

ECF Iniciativa Cultural de FranjaC/ Pla. 4, 44600 Calaceit. Tel. 978 85 15 21
Associació Cultural del Matarranya
Consells Locals de la Franja
Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
Centre d'Estudis Ribagorçans (CeReb)

DIRECTOR:

Mário Sasot
msasote@yahoo.es

GESTIÓ I ADMINISTRACIÓ:

Cèlia Bader

CAP DE REDACCIÓ I

MAQUETACIÓ GRÀFICA:

Isabel Calaf • T. 661 470 457
tempsdefranja@telefonica.net

CONSELL DE REDACCIÓ:

Antoni Bengochea, José Miguel
Gràcia, Artur Quintana, Lluís
Rajadell i Carles Sancho
(el Matarranya).Susanna Barquín, Maria Canales,
Jaume Casas, Pep Lahar i Carme
Tarragó (el Baix Cinca).Carles Barrall, Glòria Francino i
Josefina Motis (la Llitera i la
Ribagorça).

Carme Messeguer (PPCC).

FOTOGRAFIA:

Pep Labat, Sidiid Schmidt Von der
Twer i Ricard Solana

OPINIÓ:

Susanna Barquín, Esteve Betrià,
Tomàs Bosque, Josep A. Carrégal,
Miquel Estaña, Quim Gibert, Merxe
Llop, Marc Martí, Juli Micolau,
Joanquim Montells, Francesc Ricart,
Carles Sancho, Ramon Sistiac,
Naxo Sorolla, Carles Torés i
Joanquim Torrent.

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:

978 85 15 21

IMPRESSIÓ I PRODUCCIÓ:

Gràfiques del Matarranya, SL
grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

EN VENDA A:

Albelda

Estanc Conchita

Calaceit

Papeteria Abat

El Torricó

Llibreria Pitarra

Fraga

Llibreria Badia i Llibreria Cabera

Girona

Llibreria Les Voltes

Lleida

Llibreria de la Generalitat

Mequinenau

Papeteria González

Reus

Llibreria Guadi

Saldí

Llibreria Parades i Llibreria Sorolla

Saragossa

Papeteria Germinal. C/ Sepulcro, 21

Tamarit

Estanc Patricio

Tortosa

Llibreria El Temple

Vall-de-roures

Llibreria Serret

I després de la manifestació, què?

El dia setze de maig va tenir lloc la manifestació per un Aragó trilingüe, a Saragossa: una marxa ben organitzada, prou nombrosa, seriosa en quant a les reivindicacions, festiva en les formes, culturalment integradora, contra ningú i només a favor de les llengües minoritàries d'Aragó. Què més vol el Govern d'Aragó? Què més volen els partits polítics? Què més vol encara la societat civil aragonesa? Si diguéssim que ha mancat pedagogia per part del Govern d'Aragó en fer veure a tots els aragonesos la nostra riquesa lingüística i els avantatges que això proporciona, no diríem tota la veritat. Els fets han estat molt més greus encara: allò que membres destacats –possiblement no tots– del PSOE han defensat privadament amb relació a la necessitat de aprovar una adequada Llei de Llengües, mai s'ha traduït en una política d'alligonament a les bases del partit i a la societat civil, per por?, per manca de convicció?, per considerar-lo un assumpte de poca importància, en comptes d'un avantatge o un dret? Per contra, tots els anuncis, mai acomplerts, de presentació del projecte de Llei a les Corts, només han servit per rearmar els contraris: PP i PAR.

Si segueixen sense fer-nos cas, què podem fer?: seguir reivindicant la cooficialitat de l'aragonès i el català als mitjans de comunicació; organitzar alguna altra manifestació més nombrosa; demanar un pronunciament del Justícia d'Aragó; dirigir-nos al Parlament Europeu i a la Comissió Europea, ajudats pels partits que reclamen el mateix que nosaltres, per a

demanar els informes i recomanacions que calgui; fer veure a la ciutadania, la importància de la nostra cultura i de la nostra llengua, especialment mobilitzant als joves; recórrer al Defensor del Pueblo, criticar les incongruències dels partits quan mantenen actituds oposades a l'Aragó amb relació a altres comunitats; explicar a tort i a dret la inconstitucionalitat de l'Estatut mentre no es declare la cooficialitat de les llengües pròpies, etc, etc, i no tirar la tovallola en cap moment.

Per a sortir d'aquest enrenou en el que tant el PSOE com el PAR s'han capficat, hi hauria una possible solució. El President Marcelino Iglesias té a les mans una ocasió d'or. Aprofitant el període de feblesa que està travessant el PAR pels motius que tothom coneix, podria fer-los acceptar el projecte de la Llei de Llengües elaborat pel PSOE. La mà esquerra i la mà dreta d'un agosarat i bon polític es demostren en aquestes ocasions. De totes maneres, l'abstenció per part del partit del senyor Biel davant d'aquesta Llei ja estava pactada i assegurada des d'abans de la crisi de corrupció urbanística a La Muela. Perquè, des de llavors, el PSOE no ha donat més senyals de vida en aquest tema?. No vol fer «sang» en el cos de l'amic ferit?

Gairebé segur, CHA i IU votarien favorablement. El PP, malgrat que no hauria de ser així, tractant-se dels drets lingüístics que no són ni de dretes ni d'esquerres, votaria en contra. Una Llei de Llengües, encara que aigualida, podria sortir endavant. Després vindrien nous temps i noves reivindicacions.

ESTISORES - Miguel Estaña

s u m a r i

2

Editorial

3

Salutació del director
Cartes dels lectors

4

El Matarranya

7

El Baix Cinca

10

Entrevista
Julio Moreno,
responsable de la Biblioteca
de l'IES Baix Cinca

13

La Ribagorça

14

Aragó

16

La Llitera

17

Gent de Franja

18

Països Catalans

19

Opinió:
Construccions antigues:
voltes, aljubs, sies

salutació del director

La sobtada aprovació del català com a idioma a impartir a l'Escola Oficial d'Idiomes d'Alcanyís després de que el seu director l'hagués tret de l'oferta «per ordre de Saragossa», segons ell, i la trobada d'una solució, encara que no del gust de tots, a l'absència del català a l'Institut de Vall-de-roures, té molt que veure amb

la decisió, el capficament i la professionalitat del cap de servei de la Direcció General de Política Educativa Educació, Jesús Molledo.

En una entrevista amb ell fa quasi tres setmanes em va dir que va estar preguntant a Alcanyís i al Departament d'Educació de Saragossa, de qui havia partit l'ordre de deixar sense efecte la decisió de posar Català a l'EOI, i com no hi va haver ningú que se'n responsabilitzés, li va dir al director de l'Escola, que no hi havia cap directriu en contra i per tant, havia de convocar immediatament les places d'inscripció. Amb Vall-de-roures va fer igual, va parlar amb el director de l'Institut, el director anterior, la direcció provincial de Terol, l'inspector, fins que no va trobar una solució i aquesta proposta es va presentar a una reunió d'AMPAs de la zona, tot i que determinats interessos corporatius al si del claustre i la postura poc favorable del director faran que qualsevol eixida al problema no serà gens fàcil.

Mário Sasot

cartes dels lectors

Una polèmica falsa i enverinada

Crec que tots estem d'acord que la qüestió dels «Béns de la Franja» no hauria de ser un «casus belli». Malauradament, però, ha anat derivant cap a un conflicte enverinat que cada cop se surt més de mare. I, sense entrar a valorar la part de justesa que puguin tenir les reclamacions que s'han fet des d'Aragó, cal convenir que es podien haver formulat d'una altra manera i sense les dosis de demagogia que s'han fet servir. En realitat aquesta qüestió no ha estat més que un pretext, una cortina de fum, utilitzada molt hàbilment per tal de desviar l'atenció dels ciutadans de qüestions molt més importants que els afecten en el seu dia a dia però sense la mateixa càrrega passional. Sempre resulta molt més rendible atribuir tors els mals a un malèvol i tòpic enemic que encarar-se amb la complexa realitat, amb tots els seus matisos, i analitzar detingudament tots els «què» i «perquè». Com a mínim, és un exercici d'una gran irresponsabilitat, que pot tenir conseqüències imprevisibles i desagradables per a tothom.

Es tracta d'un contenciós viciat ja des del principi, que s'inicia amb els desitjos de l'Opus d'aconseguir un bisbat a la seva mida. ¿I quin millor, sinó, que el de Barbastre, pàtria natal de don José María? I, a més, una presa fàcil, ja que estava en un estat bastant vegetatiu. D'aquí tota la història de l'annexió de les parròquies depenents de la diòcesi de Lleida, amb l'inescitable ajut de la jerarquia eclesial espanyola i del Vaticà, la secular política anticatalana del qual arrenca des de la mateixa edat mitjana. Evidentment, la guinda final de tot el procés seria endur-se «els béns» a Barbastre, l'anomenada impròpiament «retrocessió», mot que no corres-

pon en absolut a la realitat, ja que el fet d'anar a parar a Barbastre implica que per primer cop en vuit-cents anys seran traslladats d'un lloc catalanoparlant a un lloc castellanoparlant.

I mira que en seria, de fàcil, la solució!: les obres de la Franja, a la Franja. Si hi hagués una voluntat de concòrdia l'assumpte ja s'hauria resolt, amb la instauració d'un museu a qualsevol localitat de la Franja, regit per una fundació amb representació de totes les parts en litigi. Perquè en el fons els habitants de la Franja en són els veritables propietaris, per damunt de títols legals. Aquesta seria una solució que no hauria d'incomodar el bisbat de Lleida ni la majoria de catalans —amb l'avantatge que no seria moralment impugnable per la part aragonesa—. De fet, les obres continuarien estant «a casa», de la mateixa manera que les despulles de Pompeu Fabra a Prada de Conflent també continuen estant «a casa» —com així ho entengué la seva família a l'hora del sepeli. Per tant, s'imposa apel·lar a la generositat i la bona voluntat de totes les parts, per damunt d'interferències alienes i finalitats inconfessables.

Amb diàleg i bona predisposició les solucions i l'entesa són possibles. Ara, sí el que es pretén és entorpir les relacions entre comunitats, que són molt més que veïnes, acudint a demagogies i temors propis d'altres èpoques ja superades, amb la finalitat que certs polítics continuïn tallant el bacallà mitjançant la manipulació d'allò que hauria de ser intocable, no avançarem gens i restarem permanentment atrapats en el fangar de la incomprensió i els rezels mutus. No ho hem de permetre.

Joaquim Torrent

Senderisme poètic a Pena-roja

■ Arnau Timoneda

L'ESMOLET

Armaris futbolístics

Em va fer gràcia l'article d'en Ramon Sistac del darrer *TdF*. La veritat és que, mirant-ho fredament, és difícil sentir-se còmode en una societat tan mediatitzada pel futbol. I suposo que a Catalunya el Barça deu ser omnipresent.

Jo em confesso culer, malgrat ser conscient de tota la irracionalitat que això suposa. De fet, ara fa dos anys, vaig escriure un *Viles i Gents* sobre el tema tot intentant esbrinar el perquè d'un sentiment tan inexplicable.

Les raons d'en Sistac per a no combregar amb la secta barcelonista són molt semblants a les que tinc jo per just el contrari. Quan tenia 15 anys el Madrid era totpoderós. Al meu barri els madridistes eren els més pinxos i prepotents. Recordo que a l'hora del pati fèiem disputadíssimes partides de futbol on els del Barça sí que guanyàvem els «merengues». Fou aleshores que l'afició se'm va ficar ben endins, quan més mal dades anaven. Per això dic que, en certa manera, la meua conversió a la religió barcelonista té un origen similar a l'ateisme culer d'en Sistac: va ser una reacció a la dolorosa dictadura blanca. Podríem discutir sobre què significa el Madrid i què el Barça, però no acabaríem mai perquè cadascú té les seues intimes raons.

Ara tot són barcelonistes, fins i tot aquí a Alcanyís —on hi he patit les desfildades «rojigualdas» de la «sétima» la «otava» i la «novena»— les samarretes blaugranes proliferen pertot. Qui m'ho havia de dir!

Carles Terès

Les roques del Masmut a Pena-roja

Una quinzena de persones ens vam trobar el 2 de maig per realitzar la sortida temàtica de senderisme poètic 'Ataïllar el món des del Molinar' a Pena-roja. L'excursió estava organitzada per Pepu Nogués i guiada pel pena-rogi Joaquin Sorolla, expert coneixedor del territori. Visitarem els llocs i els paisatges que van inspirar l'obra d'en Desideri Lombarte: la Creu del Llop on va morir Antoni Arrufat i a qui va dedicar un poema narrant el fet tràgic de la seua desaparició, la tomba de José Lombarte a qui va escriure 'Lo xiquet perdut al Molinar', el Cingle de Sant Jaume que va inspirar el romanço 'Sant Jaume', el camí de Vallibona evocador del

poema 'La processó de Vallibona' i l'obra de teatre 'Pena-roja i Vallibona, pobles germans' i el mas del Molinar on va nàixer l'escriptor, on només hi queden restes dels murs que van resistir un incendi en la dècada dels 70. En cada lloc significatiu llegíem el text que feia referència a la visita que realitzàvem, entenent el paral·lelisme de l'autor entre versos i paratges. El recorregut estava ple de llocs de gran interès paisatgístic. El riuet que baixa pel barranc d'en Ferri d'aigües cristal·lines; amb salts i tolls com el Bugader, on rentaven la roba els masovers dels masos d'Antolino i del Molinar. Pareds espectaculars com les Roques del Masmut, els

Mollons, el Cingle de Sant Jaume o el Palanc, delimitant les aigües que drenen al barranc d'en Ferri, a més de 1.200 metres d'alçada ja en el terme del Corutxà. Construccions de pedra que es mantenen a pesar del pas del temps com la nevera del mas de Borla, els margens dels bancals i faixes fets de pedra seca, les construccions del mas d'Antolino que encara es manté dempeus o el pou del Molinar. La presència de l'home en el paisatge ha deixat l'empremta a través dels masos: Mingo-gil, Ginero, Mollons, Catola... La natura en aquests indrets ha format ginebres arboris, boscos on destaquen els orons amb un verd intens ara a la primavera, carrasques i pins gegantins, grèvolos, cabres salvatges amagant-se per la presència dels visitants... Aquests indrets i paisatges evocadors i exuberants, que va recórrer moltes vegades en Desideri foren un marc privilegiat per desenvolupar la inspiració d'un escriptor enamorat de la seua pàtria menuda com diu ell mateix en els seus versos. L'excursió ens ha servit a tots per a conèixer una mica més l'escriptor pena-rogi que era el nostre objectiu en iniciar la passejada poètica.

TXIRIGOL EDITA EL SEU PRIMER TREBALL MUSICAL *FLORS POSTNUCLEARS*

Flors postnuclears és el primer CD del grup Txirigol format per músics vinculats a la Codonyera i que ja havien donat a conèixer en el I Recopilatori de les Músiques del Matarranya *Sons del Matarranya* (2007) interpretant el tema 'Paranoia'. El treball va ser presentat a la Codonyera l'11 d'abril en un concert on la banda es trobava acompanyada dels grups amics Skandalo Publiko, Ixuquera i The Bob Winners. Presentació que va ser tot un èxit de públic. *Flors nuclears* consta de nou temes, tots ells interpretats en català: 'Arribarà lo dia', 'Fes lo que vulgues', 'Felicitat', 'Itaca', 'Visió', 'Oblit', 'Ixo dijous', 'Presó' i 'Serem'. Ha estat gravat a Queretes i editat per Magofermín amb la col·laboració de l'Associació Cultural del Matarranya. L'agrupació musical està formada per la veu de l'Elsa, José Luis a la guitarra, Marc guitarra i veu, Fari baix i veu i Sergio a la buteria. Després de l'actuació de la presentació a la Codonyera Txirigol té previst altres concerts de promoció del CD per tot el Matarranya: a Queretes a la Barraca, a Pena-roja de Tastavins en el FranjaRock i a Massalió dins la Fira Cultural.

I no perdeu les vostres varietats?

Molts castellà-parlants es mostren preocupats per l'efecte nefast que pot causar una possible normalització lingüística del català de l'Aragó: *«¿I no perderéis vuestras variedades locales, tan ricas?»* em diuen en un castellà neutre que sona igual a Burgos, Saragossa o Sevilla. I jo els contesto: *«¿I a tu, et preocupa haver perdut la teva?»*. Ho comprenc: haver-li donat el tir de gràcia a una llengua tan inútil com l'aragonès, a qui li pot preocupar? La gent es preocupa d'allò que és actual i útil. És clar que tants anys de normativa han acabat amb el murcià, l'andalús, el manxec, el mexicà o el porteny dels barris de Buenos Aires. Pobra gent, ara tothom parla el castellà de Valladolid. Ara ja no hi ha canaris que diuen allò de *«uhtedeh loh godoh»*, perquè a la classe de Lengua Española els han ensenyat a dir: *«vosotros, los peninsulares»*; ni andalusos *«jartos de jamón»*, perquè ara estan *«ahíto»*, ni espanyolets que, com abans, utilitzaven la preposició «pa» o els finals dels participis en «ao» o «au», perquè tots diuen *«para»* i *«ado»*. Definitivament: fora la normativa i es recuperarà tot això! I a més a més, per a què volen estudiar la seva llengua si la saben parlar bé? Quina pèrdua de temps! Si el castellà s'escriu com es parla: *«los que an terminao, que cogun la gitara»*. Què bonic seria que al món només es parlés una llengua, l'anglès, per exemple, en la que tots ens entenguéssim. I la resta, milions de varietats locals.

Antoni Bengochea

Es mostra a Barcelona el Matarranya desconegut

■ José Miguel Gràcia

El passat dijous 14 de maig, a les 19,30, a la Casa Amatller del Passeig de Gràcia de Barcelona va tenir lloc la inauguració de l'exposició «El Matarranya desconegut», organitzada i promocionada per la Fundació Institut Amatller d'Art Hispànic, la Comarca del Matarranya, l'Associació d'Empresaris del Matarranya i Encants del Matarranya: una centena d'exquisides fotografies de principis del segle XX de diferents pobles de la comarca. (La Fundació disposa actualment de 360.000 negatius per a la investigació de la història de l'art hispànic, la geografia i l'etnografia). Després de diversos parlaments, s'obrí l'exposició a tot el públic. Pel pati modernista no hi passaven els carruatges, però circulaven unes exquisides viandes de la comarca.

El pati i tot l'espai de l'exposició eren plens de gom a gom amb els membres de la Fundació, representants polítics i cultu-

rals, i moltes persones matarranyenques. L'exposició romandrà oberta fins el 27 de setembre. El calendari d'actes culturals, literaris i fins i tot gastronòmics és ben ampli, sempre al voltant del Matarranya.

L'Associació Cultural del Matarranya i la Llibreria Serret organitzaran dos dels actes programats: un, el dia 7 de juliol amb un recital de «Relats i contalles de la nostra terra, el

Matarranya», i un altre, el dia 14 del mateix mes, sota el títol «Desideri Lombarte i altres poetes del Matarranya». Al mes de setembre s'hi presentarà el llibre «Fa un munt d'anys al Matarranya» de Margarita Celma i Pasqual Vidal. De conferències i activitats infantils no en faltaran. Tant l'exposició com tot el munt d'actes programats esdevindran amb certesa un magnífic aparador de la Comarca del Matarranya.

V edició de Recercat a Figueres

■ N.D.P.

Figueres va acollir el cap de setmana del 15, 16 i 17 de maig passat la cinquena edició del Recercat, la jornada de cultura i recerca local dels territoris de llengua catalana que l'Institut Ramon Muntaner organitza dins dels actes de la Capital de la Cultura Catalana. Els premis Recercat 2009 van estar atorgats al científic menorquí Josep

Miquel Vidal, l'historiador altempordanès Albert Compte i al Centre d'Estudis 'Sinibald de Mas'.

Entre les activitats que es van organitzar hi va haver una fira que va mostrar, en vuit grans estands, les publicacions de vuitanta-cinc centres i instituts d'estudis d'arreu dels Països Catalans presents a la mostra, repartits entre els estands de la Franja de Ponent, Andorra, la Catalunya del Nord, les Illes Balears, Barcelona o la Catalunya Vella, amb l'objecte de disposar d'una mostra més àmplia i més ben classificada dels materials i publicacions científiques i tècniques de tots els territoris, així com d'un espai de llibreria, segons declaracions

de Maria Carme Jiménez, directora de l'Institut Ramon Muntaner.

El Teatre Municipal va estar la seu escollida per a la celebració de conferències, taulas rodones i el lliurament dels premis Recercat 2009.

Recercat serveix per a la difusió de la recerca i de la tasca de dinamització cultural que realitzen els centres d'estudis i, alhora, és un lloc de trobada anual on compartir experiències, intercanviar informació i afavorir el reforçament del teixit associatiu dels territoris de parla catalana. La primera edició va tenir lloc el 21 de maig de 2005 a Esparraguera i els guardonats van estar l'Associació Cultural del Matarranya i Ramon Amigó i Anglès.

EL CRESOL Perillen les pensions?

El Governador del Banc d'Espanya va comentar fa poc que si la crisi econòmica i les despeses del Govern continuessin, desapareixeria en breu el superàvit de la Seguretat Social, per tant, per reduir un futur dèficit s'hauria de pensar en incrementar l'edat de la jubilació o en ampliar-hi els anys de cotització. No diré jo que el superàvit no s'està reduint a passes de gegant, però no em sembla correcte transmetre desassossec i por als actuals o futurs pensionistes. Sempre m'ha sobtat l'intent de fer caixa separada per a la Seguretat Social. Les cotitzacions dels empresaris i treballadors són uns ingressos més de l'Estat i el pagament de les pensions i la resta de serveis sanitaris, una despesa, això sí, molt important.

El senyor Fernández Ordóñez hagués pogut dir també que si creix el dèficit, perillaran els sous dels funcionaris i per tant el d'ell mateix, les despeses de l'exèrcit, el manteniment de la xarxa de comunicacions, les transferències i subvencions a les administracions públiques, etc. La realitat és que la caixa del Estat és única i l'assignació de recursos ha d'obeir a una determinada estratègia. Amb què caixa o butxaca haurien de pagar-se les despeses sense entrada de diners?

En tot cas, les pensions estan garantides pel Pacte de Toledo, però encara que no ho estiguessin, què govern suïcida gosaria reduir les pensions o limitar les despeses relacionades amb els jubilats, una gran força electoral en qual-sevol país? Podria existir en el futur un partit polític dels jubilats que els governs haurien de tenir-se molt en compte.

José Miguel Gràcia

El grup valencià Trencaclosques visita tres pobles de la comarca

■ MS

El grup de música tradicional Trencaclosques va arribar d'Alboraià (País Valencià) a la comarca del Matarranya per a presentar diferents propostes escèniques per a xiquets i grans dins de la programació escolar en català del Projecte d'Animació Cultural a les Escoles de la Franja "Jesús Moncada" i de la Campanya de Promoció de Llengües aragoneses que

programa el Circuit d'Arts Escèniques i Musicals del Govern aragonès en col·laboració amb els municipis participants.

El dia 14 de maig van actuar al Saló Multiusos de l'Ajuntament de Massalió a las 15 hores, per als xiquets del CRA Matarranya, que engloba, a part dels de l'escola amfitriona, les de Calacit i la

Vall del Tormo. Hi van presentar l'espectacle Contes En-Cantats; el qual va fer la delícia de xiquets, pares i mestres que van sortir amb el somriure a la boca. El segon dia, al centre cultural de la vila de Queretes, feren Contes i Romanços per a un públic familiar una mica minvat per l'absència de deu xiquets amb la rubèola, però que participà en les cançons amb força entusiasme.

Finalment, el dissabte 16, las 10 de la nit, van actuar al Poliesportiu de Calacit amb l'espectacle Illes flotants. Malgrat que el lloc, triat per raons meteorològiques, resultava massa gran i una mica fred per al poc públic assistent, aquest es va entregar amb els artistes, i va compartir amb ells conversa, sopar i copes fins ben entrada la matinada.

Èxit de la Fira de la música i la cultura de Massalió

■ José Miguel Gràcia

No mancaran comentaris laudatoris sobre la II Fira de la Música i la Cultura Aragonesa que va tenir lloc a Massalió els dies 22, 23 i 24 d'aquest mes de maig.

Els mitjans de comunicació comarcals i saragossans escrits i radiofònics, i encara més els digitals, van fer un bon treball anunciant la Fira i el seu programa, especialment pensat per atraure a la joventut. El programa feia referència a més de vint actes i actuacions que es van anar succeint ininterrompudament durant els tres dies, i molt concretament durant el dissabte 23. Però, va haver-hi molta

més activitat a Massalió: els estands de la Plaça i d'altres carrers amb llibres, música, artesanía, pintura, ceràmica, productes de la terra, dolços, samarretes i radicals presentacions informatives de la joventut. Tots els estands —boniques casetes de fusta natural— van rebre força visites.

És ben cert que l'han per als joves, en aquests tipus de fires i festes, ara per ara és la música. Massalió va ser-ne un bon exemple. En aquest cas la música va estar viva tant de dia com de nit.

Si algun acte s'ha de destacar, aquest seria la gran troba-

da de dolçainers i grallers, arribats d'origens ben diferents. Concentrats a la Plaça, no es distingia amb claredat, si eren més els actuants que els espectadors.

L'Associació Cultural del Matarranya, la total disposició de l'Ajuntament de Massalió i el seu Alcalde, el Club de la Joventut, amb la col·laboració de diverses associacions de la vila i organitzacions musicals ho van fer possible. El Govern d'Aragó, la DPT, la Comarca del Matarranya, més que ningú el primer, lliuraren els fons. En Marc Martí hi era darrere de tot.

Hèctor Moret es retroba amb els seus lectors a Mequinensa

■ Diana Mula

Hèctor Moret signant llibres a Mequinensa

El passat 30 d'abril, l'escriptor, filòleg i promotor editorial mequinensà Hèctor Moret va realitzar una xarrada a la seua vila natal sobre els registres i usos de la llengua estàndard i la llengua de Mequinensa. Aquesta activitat, organitzada pel Projecte d'Animació Cultural «Jesús Moncada» en conveni amb l'Institució de les Lletres Catalanes (ILC) de la Generalitat catalana, anava dirigida als alumnes de català que s'estan preparant per al nivell C i, també, per a la població en general.

El tema tractat va ser l'etern «conflicte» entre la parla local i la llengua estàndard. Els parlants de la Franja s'estan conscienciant, cada vegada més, que la llengua que parlem (mequinensà, fragatí, nonas-

pí, etc.) prové de la llengua catalana, i que s'ha de denominar com el que és. És important que la societat d'aquesta regió deixi de banda el típic denominador: *xapurrajat*, *xapurraeo...* i comenci a

donar-li nom a la seua parla, el nom que li pertoca, tan digne com un altre.

A part d'això, Hèctor Moret va aprofundir en el lèxic i va fer un resum dels trets més característics del català de

MEQUINENSA O MIQUERENSA?

La conferència del professor Moret va suscitar un debat animat. Així, vam poder-nos assabentar que, quan Coromines va voler determinar com en deien, els naturals, dels seu poble, va recollir fins a mitja dotzena de formes diferents, perquè, de fet, habitualment, l'anomenen senzillament «lo Poble». Al comentari de Moret que determinada paraula no apareixia recollida en l'Alcover-Moll, alguna assistent va dir-se que l'hauria de fer arribar al Bocamoll. Finalment, quan la Regidora de Cultura, en la cloenda de l'acte, va animar a «utilitzar, fer servir o emprar les paraules del Poble», una veu es va exclamar, alçant-se indignada: «Com les ham d'amprar, si són nostres?» Tot plegat, ben moncadia.

(Dels apunts d'una alumna forastera)

Mequinensa, sempre defensant que la podem utilitzar tant en l'àmbit informal (col·loquial, familiar) com en l'àmbit literari; però, en canvi, hem de ser conscients que per altres registres cal utilitzar la llengua estàndard. La gent allí present es mostrava curiosa de saber quan es pot utilitzar la parla local, i sobretot, quines paraules són més correctes en cada àmbit.

Dins de la fonètica local es va destacar paraules com: *auliva*, *aavella*, *aulor*; el verb *ser*: *tu es, ell é*. Pel que fa a la morfologia es destaca la utilització del pronom complement *jo* en construccions com: *a/del/en/per jo* en comptes del pronom *mi* del català estàndard.

En conclusió, aquesta xarrada va donar ànims a la gent del poble a no abandonar la seua parla i continuar utilitzant paraules que són pròpies i tan característiques de Mequinensa. Els assistents van fer un intercanvi d'anècdotes i van recordar paraules que la gent jove del poble està substituint per altres que, de vegades, per pensar que la nostra paraula és incorrecta es canvia per una que n'és més, d'incorrecta. Un exemple d'aquest cas és la paraula *torteroi*, constantment se substitueix pel barbarisme corresponent *tobillo* o per exemple la paraula *magra*, la gent està canviant aquest mot per la paraula castellana *jamón*, independentment del registre en què es trobi un. Tristament, se senten molts barbarismes que acaben sent la causa de l'extinció d'un mot local i per mantindre viva la nostra identitat hem d'intentar cuidar la nostra llengua que tant diu de nantres i de la nostra història.

Inaugurat un centre sanitari d'alta resolució a Fraga

El nou servei evitarà desplaçaments a Barbastre i Lleida

■ Carme Tarragó

Marcelino Iglesias i la consellera de salut a la inauguració del nou centre

El president del govern d'Aragó, Marcelino Iglesias i la consellera de Salut, Luisa Maria Noeno, van inaugurar, el passat dia 8 de maig a Fraga, el nou centre sanitari d'alta resolució Baix Cinca. El nou

equipament té una extensió de 9.200 metres quadrats i ha suposat una inversió de 9.764.455 euros.

Des de la seua entrada en funcionament, el passat 11 de maig, ofereix servei a més de

30.000 habitants de la comarca i dels pobles catalans limítrofes, amb la qual cosa, s'evitarà que aquests pacients hagin de desplaçar-se fins a l'hospital Arnau de Vilanova de Lleida, com fins ara es produïa, gràcies a l'acord sanitari que mantenen Aragó i Catalunya. I, a més, també s'evitarà els desplaçaments fins a l'hospital de Barbastre, amb grans problemes de saturació. A més dels serveis que fins ara aplegava l'antic ambulatori, el nou centre disposa de fisioteràpia especialitzada, laboratori d'urgència i radiologia 24 hores. Progressivament s'aniran ampliant les consultes ja existents de fisioteràpia, dermatologia, i cardiologia i s'implan-

taran noves especialitats com urologia, cirurgia general i digestiu. També es realitzaran noves prestacions, com l'ecocardiograma o el holter. A l'any 2010 també arribarà la diàlisi al centre. D'altra banda, també hi ha servei d'urgències, on es troba la base del 061 i P.A.C. En l'àrea quirúrgica hi ha dos quiròfans, unitat de reanimació i d'esterilització, hospital de dia quirúrgic i observació mèdica.

Quant a la utilitat futura de l'antic centre sanitari, l'alcalde de Fraga el reclamà per a construir-hi una residència per a la tercera edat. En canvi, el president de la comarca del Baix Cinca, Evaristo Cabistany, proposa construir allà la

La mostra «Les llengües un gran tresor» rebé molts visitants a Mequinensa

■ Marià Álvarez

El Projecte d'Animació Cultural a les Escoles de la Franja del Govern d'Aragó Jesús Moncada, en col·laboració amb l'Ajuntament de Mequinensa i la Comarca del Baix Cinca va portar, del 9 al 24 de maig, l'exposició «Les llengües, un gran tresor» a la sala Miquel Ibarz de Mequinensa, provinent del CIENEM de Barcelona.

La mostra té com a objectius difondre els valors de la diversitat lingüística i contribuir a preservar-la, així com contribuir a la formació per a la pau, la cooperació i la solidaritat entre els pobles i va ser creada pel Comitè de Seguiment de la Declaració Universal de Drets Lingüístics (DUDL) i el Centre

Internacional Escarré per a les Minories Ètniques i les Nacions (CIEMEN) amb el suport de l'Obra Social Caixa Sahadell, amb motiu de l'Any Europeu de les Llengües. Tot i que han passat 17 anys des de la seua creació, la mostra continua estant a l'abast dels municipis i els centres escolars de l'àmbit català gràcies a la col·laboració del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya, i ha arribat a la Franja per mitjà d'un conveni d'intercanvi d'activitats culturals amb el Departament d'Educació, Cultura i Esports del Govern d'Aragó i el Projecte Moncada.

A part de l'entrada lliure durant els dos caps de setma-

Xarrada de Carme Junyent a la Sala Goya

na que ha estat a Mequinensa, s'han organitzat nombroses visites de grups escolars dels centres públics de Primària i Secundària de Mequinensa i dels Instituts de Secundària i Batxillerat, «Ramón J. Sender» i «Baix Cinca» de Fraga.

Per a complementar la visita a l'exposició, el Projecte

«Jesús Moncada» va organitzar, el 14 de maig una xarrada a la Sala Goya de la professora de la Universitat de Barcelona Carme Junyent, que va sorprendre als alumnes presents amb la seua erudició idiomàtica i etimològica i els engrescà a receptor i estimar totes les llengües.

CDF presenta un plec d'al·legacions al projecte de la central tèrmica prevista a Mequinensa

■ Carme Tarragó

Convergència Democràtica de la Franja (CDF) ha presentat, al Servei Provincial d'Indústria, Comerç i Turisme de Saragossa, al·legacions al projecte de la central tèrmica que es pretén construir a Mequinensa. Unes al·legacions que esperen que arribin fins al Ministeri de Medi Ambient, Rural i Mari, l'organisme més adient per resoldre-ho, ja que la tèrmica que es vol construir en territori aragonès també afectarà, concretament les emissions contaminants, a territori català. De fet, s'ha calculat que el rudi d'implicació contaminant gira entorn als 80 quilòmetres, fet que podria afectar a sectors econòmics com el turisme i l'agricultura de la zona.

Les al·legacions fan referència a la tramitació del projec-

te, a aspectes socials, a la contaminació atmosfèrica, a les mesures de control i a les afectacions mediambientals d'espais protegits.

En aquest darrer bloc, es distingeixen diversos espais protegits que es troben dins del territori afectat per les emissions contaminants. Per exemple, les zones d'especial protecció de les aus (ZEPA), com la del Matarranya; els llocs d'interès natural (LIG), com l'arbreda del riu Cinca o de l'Alcanadre; el pla d'ordenació de recursos naturals del sector oriental de Monegres i Baix Aragó (PORN) o el pla d'espais d'interès natural (PEIN) com l'aiguabarreig del Segre-Cinca.

Pel que fa a les mesures de control, s'introdueix una figura legal, anomenada, autorització d'autocontrol. En aquest

sentit, CDF explica que «és inconcebible que la pròpia empresa gestora dugui a terme el control de les emissions de la central». A més, en aquest moment, encara no existeix cap tipus de protocol de control.

Per altra banda, CDF també aporta, en aquest plec d'al·legacions, dades sobre el protocol de Kyoto, on explica que les emissions de gasos d'efecte hivernacle a nivell estatal, en aquests moments, ja superen els límits permessos, amb la qual cosa, amb la posada en marxa d'aquesta central tèrmica, encara faria sobrepassar més els nivells de contaminació atmosfèrica establerts.

Per totes aquestes raons, des de Convergència Democràtica de la Franja se sol·licita que no es concedeixi l'autorització administrativa d'execució de

Riu Ebre al pas per Mequinensa

la instal·lació, que es faci una valoració negativa de l'impacte mediambiental, que no es permeti la implantació del projecte per l'incompliment de la normativa vigent a nivell estatal i europeu. I, en definitiva, que sigui el Ministeri de Medi Ambient, Rural i Mari l'encarregat de resoldre l'expedient i de dur a terme les actuacions que pertocin.

ESTAMPES RIBERENQUES

Natura salvatge: *Accipiter nisus*

■ Francisco Copons

L'*Accipiter nisus* -'asparver favat' en el català de Mequinensa, 'esparver vulgar' en el català general i 'gavilán' en el castellà no menys general- és dels ocells rapinyaires més braus i valents que habiten, encara de manera escassa, en el terme del Poble. Fa més de seixanta anys que observo el seu comportament, tant quan caça com quan s'està al niu. Hom s'adona de seguida que malgrat el seu reduït cos, s'atreveix a enfrontar-se a moixons més grans i de més pes, com ara el turcatxo (*Colaptes auratus*) o la perdiu. Només per posar un cas: bé sia per alimentar els polls -els pelarxos- o bé sia al bo de l'hivern, quan se sent els crits d'alarma de tot tipus de moixonets, saps que, sense veure'l, l'esparver favat és a prop. Perquè encara que quan passa un 'asparver' (*Falco tinnunculus* -'xoñguer' en català general, 'cernícalo vulgar' en castellà-) també s'espanten aquests moixonets, no ho fan tant com quan qui passa és l'esparver favat.

Si et passes hores, i gairebé tots els dies, pel nostre terme observant la natura t'adones de molts detalls. Així, si veus el 'culblanc' (*Oenanthe leucera* -'merla cuablanca' en català general, 'collalba negra' en castellà), tant si val sol com en companyia del clan familiar -format per tres o quatre culblancs joves-, no gaire lluny hi trobaràs ocells de dimensions més reduïdes que busquen la protecció que els ofereix el crit d'avís de perill del culblanc,

ja que aquest moixó fa un xiulit molt agut i fort. Els moixonets que se situen amb més freqüència a prop del culblanc són el 'cul-roget' (*Phoenicurus ochruros*, 'cotxa fumada' en català general, 'colirrojo tizón' en castellà), el 'xinxeu' (*Sylvia undata*, 'tallareta cuallarga' en català general, 'curruca rabilarga' en castellà) i el 'retonet' (*Sylvia melanocephala*, 'tallarol capnegre' en català general, 'curruca cabecinegra' en castellà); no resulta tampoc estrany observar-hi exemplars d'altres espècies d'ocells de petites dimensions.

Tomant a l'esparver favat, els he vist fer el niu gairebé sempre en paisatges molt semblants: busca un racó de serra amb pins, prou solitari i feréstec, sense conreus ni camins a prop; s'hi troba a tot plaer en punts inhòspits i de difícil accés. Conec un munt d'indrets així pel nostre terme on els esparvers favats han fet el niu. Però són nius de poca durada: hi crien un o dos anys, l'abandonen i no hi tornen -si és que hi tornen- fins que no han passat alguns anys. Per fer el niu trien un pi alt i prim al mig del bosc, gairebé sempre hi ponen quatre o cinc ous de color blanc -amb un to blavós molt lleu- amb taques de marró terrós, en especial en el pol més ample.

Per no estar acostumat a la presència de l'home, l'esparver favat és un rapinyaire molt espantadís; l'he vist escapar del niu sense cap motiu aparent, per la qual cosa és aconsellable no visitar amb massa freqüència els indrets on fa el niu.

Pel que fa a l'època de cria, és més prompte tardana; he observat que l'esparver favat cria del mes de juny fins a ben entrat el d'agost.